

บทที่ ๒
บทบาทภาวะผู้นำ
ของพระเทพปริยัติ (สะอาด ขนฺติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยผู้วิจัยได้ศึกษาลงพื้นที่หาข้อมูลโดยจำแนกดังนี้

๑. ด้านการปกครอง
๒. ด้านศาสนศึกษา
๓. ด้านศึกษาสงเคราะห์
๔. ด้านการเผยแผ่
๕. ด้านสาธารณูปการ
๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์
๗. บทสรุป

ภาวะผู้นำของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนฺติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ สำหรับภาวะผู้นำส่วนตัวของพระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนฺติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้นำที่เป็นแบบอย่างของพระสงฆ์อุชุปฏิบัติ มีจริยาวัตรทั้งงดงาม เป็นหลวงพ่อดีของลูกศิษย์ เป็นครูผู้สอนที่ดีที่ปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง เป็นพระเถระที่ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ด้วยหลักของเมตตาและความยุติธรรม นอกจากนี้พระเดชพระคุณยังยึดหลักในวิธีการสอนหรือการแนะนำตามหลักผู้นำของพระพุทธเจ้า ๔ ประการ คือ

(๑) สมาทปนา คือ ชักชวนด้วยกิจกรรม เป็นผู้นำในการชักชวนในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

(๒) สมุตเตชนา คือ ปลุกใจด้วยสื่อการสอน โดยได้นำสังคมนาวัตกรรม เทคโนโลยีการสอนอยู่เสมอ เช่น คอมพิวเตอร์ หรือระบบโทรทัศน์ดาวเทียม เป็นต้น ซึ่งพระเดชพระคุณถือว่าเป็น ครูพระสอนคอมพิวเตอร์ในยุคแรกๆ ของประเทศไทยก็ว่าได้

(๓) สันทัสสนา คือ ชี้หลักด้วยวิชาการ โดยมีการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางคฤหัสถ์และคฤหัสถ์ อย่างกว้างขวาง และ

(๔) สัมปหังสนา คือ ให้เพลินด้วยศิลปะการแสดง โดยส่งเสริมให้ศิษยานุศิษย์ที่เป็นนักเรียน นักศึกษา ให้ได้เป็นนักร้อง นักดนตรี นักสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ จนได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย และให้ตระหนักอยู่เสมอว่า เมื่อเป็นคนเก่งแล้ว ต้องเป็นคนดีด้วย ในปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ถูกกำหนดโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕ หมวด ๒ ว่าด้วยมหาเถรสมาคม มาตรา ๑๕ ตรี และหมวด ๕^๙ ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งได้ให้อำนาจหน้าที่แก่มหาเถรสมาคมปกครอง และ

---

^{๕๙}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๕๔.

กำกับดูแลกิจการคณะสงฆ์ใน ๖ ด้าน^{๖๐} คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์มหาเถรสมาคม ได้มีการปรับปรุงการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ของราชอาณาจักร โดยออกกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดอำนาจและหน้าที่ของเจ้าคณะผู้ปกครองในเขตการปกครองส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค โดยในส่วนกลางมีเจ้าคณะหนเป็นผู้ปกครอง และในส่วนภูมิภาคมีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ปกครองตามลำดับในแต่ละระดับในส่วนการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดเชียงใหม่ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนฺติโก) ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ มีวัดภายใต้การปกครอง จำนวน ๑,๘๒๕ วัด โดยแบ่งเป็น ๒๕ อำเภอ ได้แก่ เชียงดาว เมืองเชียงใหม่ เวียงแหง แม่แจ่ม แม่แตง แม่ริม แม่ว้าง แม่อน แม่อาย ไชยปราการ จอมทอง ดอยเต่า ดอยสะเก็ด ดอยหล่อ ฝาง พร้าว สะเมิง สันกำแพง สันทรายสันป่าตอง สารภี หางดง อมก๋อย ฮอด กัลยาณิวัฒนา มีพระภิกษุ จำนวน ๕,๒๗๕ รูป สามเณร ๖,๕๗๐ รูป ศิษย์วัด ๑,๔๗๒ คน^{๖๑} ในบั้นนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระเทพปริยัติ (สะอาด ขนฺติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ระดับรองเจ้าคณะอำเภอ เลขาธิการ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำเสนอได้โดยลำดับ ดังนี้

๑. ภาวะผู้นำด้านการปกครอง

การปกครองในงานวิจัยนี้ หมายถึง การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อย ติงาม และยังหมายถึงงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแลรักษา ควบคุมให้พระเดชพระคุณอยู่ในที่พระเดชพระคุณควรจะอยู่ ด้วยเหตุนี้ พระสังฆาธิการ จึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งมติประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชนอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง รวมทั้งตลอดควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ภายใต้เขตปกครองของตน ชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในการบังคับบัญชาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจการ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๖๒}

^{๖๐}กนก แสนประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๕-๖.

^{๖๑}สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่, **ทำเนียบพระสังฆาธิการ วัดในจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๙**, (ม.ป.ท.:ม.ป.ป.), หน้า ๑๓๖.

^{๖๒}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) , **วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร, การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๙-๕๒

อนึ่ง ในการจัดโครงสร้างองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน นอกจากจะใช้ พระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองแล้ว ยังใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาเป็นเครื่องมือในการปกครองด้วยโดยเนื้อหาสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีทั้งหมด ๔๖ มาตรา แบ่งเป็น ๘ หมวด มีสาระสำคัญ คือการ มอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ไว้กับมหาเถรสมาคมที่เป็นองค์กรสูงสุด ให้เป็น องค์กรที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้งหมดนอกจากนั้นองค์กรมหาเถรสมาคม ประกอบไป ด้วย สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง ทรงอำนาจสูงสุดในการ บังคับบัญชาการคณะสงฆ์ และมีสมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง มีพระราชอา คณที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกิน ๑๒ รูป เป็นกรรมการ(มาตรา ๑๒) ซึ่งส่วนมาก จะทรงแต่งตั้งไว้เต็ม โดยดำรงตำแหน่งคราวละ ๒ ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีก (มาตรา ๑๔) ก็ได้ ตามสมควร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดย ตำแหน่ง และไกรกรมการศาสนา (ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) มีหน้าที่ เป็นสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม (มาตรา ๑๓)^{๖๓} ส่วนกิจการของพระศาสนาเกี่ยวกับการให้การ บรรพชาอุปสมบททุกบุตร มหาเถรสมาคมได้ออกระเบียบว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอน พระอุปัชฌาย์ เพื่อคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมแล้วแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นพระอุปัชฌาย์และแบ่งเขตการ บรรพชาอุปสมบทตามเขตที่ระบุไว้ในตราตั้งหรือเขตอำนาจการปกครอง ของพระอุปัชฌาย์นั้น โดย พระอุปัชฌาย์มีหน้าที่หลักในการตรวจสอบกุลบุตร ที่ต้องการจะบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุ สามเณรในพระพุทธศาสนา ว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมตามหลักพระธรรมวินัยหรือไม่แล้ว จึงให้ การบรรพชาอุปสมบทต่อไป^{๖๔}

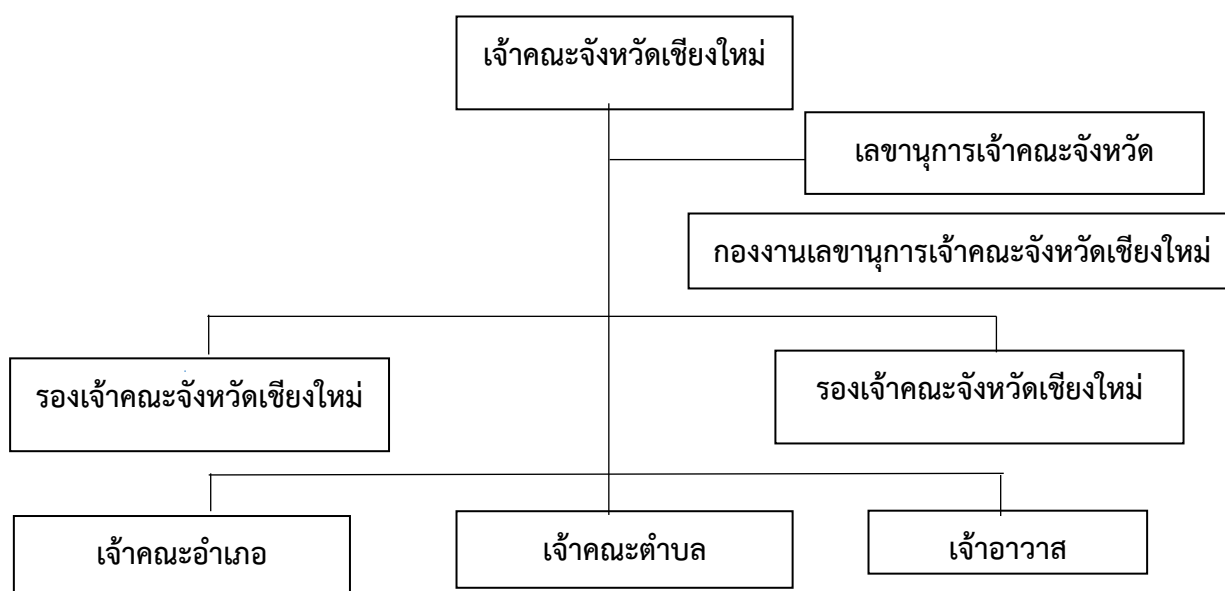
ในส่วนการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดมีวัดภายใต้การปกครอง จำนวน ๑,๘๒๕ วัด โดยแบ่งเป็น ๒๕ อำเภอ ได้แก่ เชียงดาว เมืองเชียงใหม่ เวียงแหง แม่แจ่ม แม่แตง แม่ริม แม่วาง แม่อน แม่ฮ้าง ไชยปราการ จอมทอง ดอยเต่า ดอยสะเก็ด ดอยหล่อ ผาง พร้าว สะเมิง สันกำแพง สันทราย สันป่าตอง สารภี หางดง อมก๋อย ฮอด กัลยาณิวัฒนา มี พระภิกษุ จำนวน ๕,๒๗๕ รูป สามเณร ๖,๕๗๐ รูป ศิษย์วัด ๑,๔๗๒ คน พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) ได้กล่าวว่า มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับและสั่งการคือเป็นผู้ปกครองมีหน้าที่บริหาร และผู้ตรวจการ จะคอยให้คำแนะนำ การปกครองคณะสงฆ์ต้องมุ่งเน้นพัฒนาวัดแต่ละวัดให้เข้มแข็ง เป็นที่พึ่ง ของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้วัดทั้งหลายได้สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงรวมกัน ทำงานร่วมกัน เป็นทีม มีการวางโครงการงานหรือการแบ่งงานมอบอำนาจหน้าที่การทำงานเป็นทีมซึ่งต้องประสานการ ทำงานร่วมกัน โดยมีกองงานเลขานุการ เป็นทีมงานที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางในการประสานการทำงาน ของวัดต่างๆ เพื่อมุ่งพัฒนาส่งเสริมให้คณะสงฆ์ระดับวัดเข้มแข็งมุ่งสร้างค่านิยมที่ดีให้เกิดขึ้น เมื่อเกิด

^{๖๓}พระเทพเวที (ประกอบ ธมฺมเสฏฺฐโณ), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๑ - ๑๒๗

^{๖๔}พระยุพธนา รณนิยธมฺโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัย พุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

ปัญหาขึ้นที่ทีมงานจะต้องรีบเข้าไประงับปัญหาให้ได้หากระงับไม่ได้ให้รายงานต่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเพื่อดำเนินการต่อไป ทั้งนี้หากมีการตัดสินใจเกิดขึ้นจะต้องกระทำด้วยความยุติธรรม รวมไปถึงการแต่งตั้งพระสังฆาธิการและการขอสมณศักดิ์อย่างโปร่งใส เพื่อที่จะสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา^{๖๕}

จากภาวะผู้นำทางด้านการปกครองของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนดีโก)เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จึงสามารถสรุปได้ว่า พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนดีโก)เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำด้านการปกครองโดยการมอบหมายให้เลขาธิการเป็นผู้ประสานงานทางด้านการปกครองไปยังเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รวมถึงเจ้าอาวาสในวัดต่างๆ ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีองค์กรที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ กองงานเลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะมีพระสังฆาธิการ และพระภิกษุในระดับต่าง ๆ มาช่วยประสานงาน และสนับสนุนงานของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่โดยมีเลขาธิการเป็นหัวหน้าของกองงานนี้ที่จะทำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๓ แสดงภาวะผู้นำการปกครองของพระเทพปริยัติ (สะอาด ขนดีโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

๒.ภาวะผู้นำด้านการศึกษา

การศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการ

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนดีโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ,๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้วคงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ

- (๑) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
- (๒) เพื่อใช้อบรม สั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
- (๔) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
- (๕) เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- (๖) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
- (๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
- (๘) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- (๙) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม^{๖๖}

ในการจัดการศาสนศึกษาของสงฆ์เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งมีตำแหน่งเรียกว่าเจ้าสำนักเรียนการจัดการเรียนการสอนและการบริหารสำนักเรียน วัด และท้องถิ่นดำเนินการเอง โดยคณะกรรมการการศึกษาคณะสงฆ์ไม่ได้เข้าไปดูแล และไม่มีกฎระเบียบว่าด้วยการบริหารสำนักเรียน การจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องของแต่ละวัดที่ดำเนินการเอง วัดใดที่มีเจ้าอาวาสเอาใจใส่เป็นกิจธุระด้านการเรียนการสอนของวัดนั้นก็เป็นไปด้วยดี ส่วนวัดที่เจ้าอาวาสไม่ให้ความสนใจ ก็ปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรม ทำให้ในท้องถิ่นห่างไกลจากตัวเมืองหรือชนบท บางพื้นที่ไม่มี การเรียนการสอน การศึกษาของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ปรากฏเฉพาะในเมืองใหญ่ๆ หรือเมืองหลวงเท่านั้น สภาพการณ์การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน จึงกล่าวได้ว่ามีปัญหาการดำเนินงานแทบทุกด้าน คือ ในส่วนของระบบการศึกษาก็มีหลายระบบแต่ละระบบก็มีสังกัดที่แตกต่างกัน และไม่เชื่อมโยงถึงกันไม่เกื้อกูลกัน ไม่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ต่างคนต่างทำกันไปคนละทิศละทาง บางทีก็ขัดแย้งกัน สร้างความขัดแย้งทั้งในจิตใจพระภิกษุสามเณรที่เล่าเรียนและสร้างความขัดแย้งในการดำเนินการทั่วไป^{๖๗} ทำให้ขาดเอกภาพในการศึกษาไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมทั้งการขาดองค์กร ที่จะรับผิดชอบในการบริหาร และดำเนินการโดยตรงและขาดเงินทุนขาดครูที่เป็นบุคลากรดำเนินการ^{๖๘} พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนฺติโก)เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่าผู้นำทางปัญญาต้องรู้ธรรม พระภิกษุและสามเณรจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาให้แตกฉาน โดยเฉพาะความรู้ทางด้านพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ซึ่งได้จัดให้มีการอบรมบาลีก่อนสอบ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าสอบได้มีกำลังใจ สนับสนุนให้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาบุคลากร

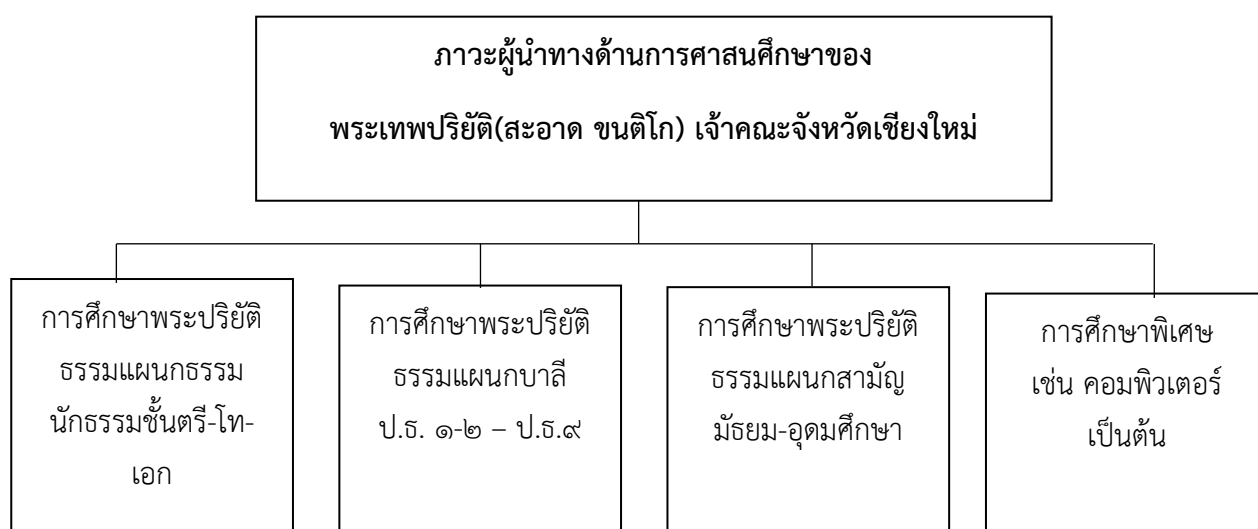
^{๖๖}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) , วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร, การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๑.

^{๖๗}พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๔๕.

^{๖๘}คณะนิติบัญญัติ จันทบุตร, สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานเพื่อสังคม, ๒๕๓๒), หน้า ๙๖ - ๙๗.

คณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ ตลอดถึงการมีความรู้ควบคู่กับคุณธรรม คือเมื่อได้รับการศึกษาธรรมะมาแล้วจะต้องนำไปปฏิบัติให้ได้ด้วย^{๖๙}

จากภาวะผู้นำทางด้านการศาสนาศึกษาของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก)เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จึงสามารถสรุปได้ว่าพระเดชพระคุณหลวงพ่อกุศล เป็นผู้ที่มิใช่เป็นผู้นำด้านการศาสนาศึกษา โดยการส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุ สามเณร ทั้งฝ่ายนักธรรมบาลี และสามัญศึกษา ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๑.๔ แสดงภาวะผู้นำการศึกษาของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก)เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

๓.ภาวะผู้นำด้านศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนสถาน หรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการสงเคราะห์คนหรือประชาชนให้ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใด ของวัดเป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุน แก่สังคม^{๗๐} จะอย่างไรก็ตามการศึกษาสงเคราะห์ จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี เป็นต้น มาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่าในสังคมไทยแบบเดิมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการศึกษาชุมชนหนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัว

^{๖๙}สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ,๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๗๐}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการศึกษาและพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๑.

วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชนจึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น^{๗๑} ในเวลาต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมาการจัดให้ประชาชนได้ศึกษาล่าเรียนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของรัฐ พระสงฆ์แม้จะมีบทบาทด้านการศึกษาที่เพียงช่วยสอนในโรงเรียนประชาบาลอยู่บ้าง แต่ต่อบทบาทเหล่านี้ก็ค่อยๆ ลดน้อยลงตามลำดับ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐบาลผลิตครูได้มากขึ้นก็ไม่ได้อาราธนาพระสงฆ์เป็นครูสอนวิชาสามัญในโรงเรียนอีกคงมีแต่การอาราธนาพระสงฆ์ไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนบ้าง เป็นผู้อุปการะโรงเรียนบ้างการศึกษาของรัฐที่พระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ยังคงมีส่วนช่วย อยู่ก็จะเป็นในด้านการศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น^{๗๒} การจัดการศึกษาสงเคราะห์ที่วัดและพระสงฆ์จัดให้มี การบริการแก่สังคมตามความมุ่งหมายของการศึกษาของรัฐที่มีการดำเนินกิจการอยู่ในปัจจุบัน สามารถแยกออกเป็น ๓ ลักษณะได้แก่^{๗๓}

๑) การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ให้นักเรียนและพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ การจัดโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนราชภัฏการกุศลของวัด โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์

๒) การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถาบันศึกษาของรัฐหรือเอกชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัดการให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่างๆ การให้การอุปถัมภ์แก่เด็กวัด

๓) การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา ในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม การจัดหน่วยนวกะ การใช้หน่วยงานพระธรรมทูตและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในการเผยแผ่ศีลธรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่างๆ ในปัจจุบันระบบการศึกษาในโรงเรียนของประเทศเปลี่ยนไปมีการขยายฐานการศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และการศึกษาที่เน้นประสบการณ์ตรงเป็นส่วนมากเด็กและเยาวชนจะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองในระยะเวลาที่เปลี่ยนระบบการเรียนนี้ จึงทำให้ระบบโรงเรียนที่พระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์จัดต้องประสบปัญหาในด้านการบริหารการจัดการเช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวินาศหลายโรงเรียนต้องประสบปัญหานักเรียนขาดเรียน เนื่องจาก ใช้เวลาในระบบโรงเรียนสามัญเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่อาจทนระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนในวันอาทิตย์ได้หรือการที่โรงเรียนต้องขาดนักเรียนประเภท ได้แก่

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตร

^{๗๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : จรูญการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๗๒}พระมหาสมทรง สิรินโรและคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๗๓}มานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุดิมาการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๖.

ของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

๒) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัด และพระสงฆ์ ให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาส ให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรม ของพระศาสนา

๓) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมปณิสัยเด็ก ก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

๔) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติ ธรรม หมวดธรรมบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษา หรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น จึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็น การศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียน และผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา การศึกษาสงเคราะห์นับเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจาก บทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐาน ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่รัฐ และคณะสงฆ์จัดการศึกษา ร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่าในสังคมไทย แบบเดิม วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชนจึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอด ชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น^{๗๔}

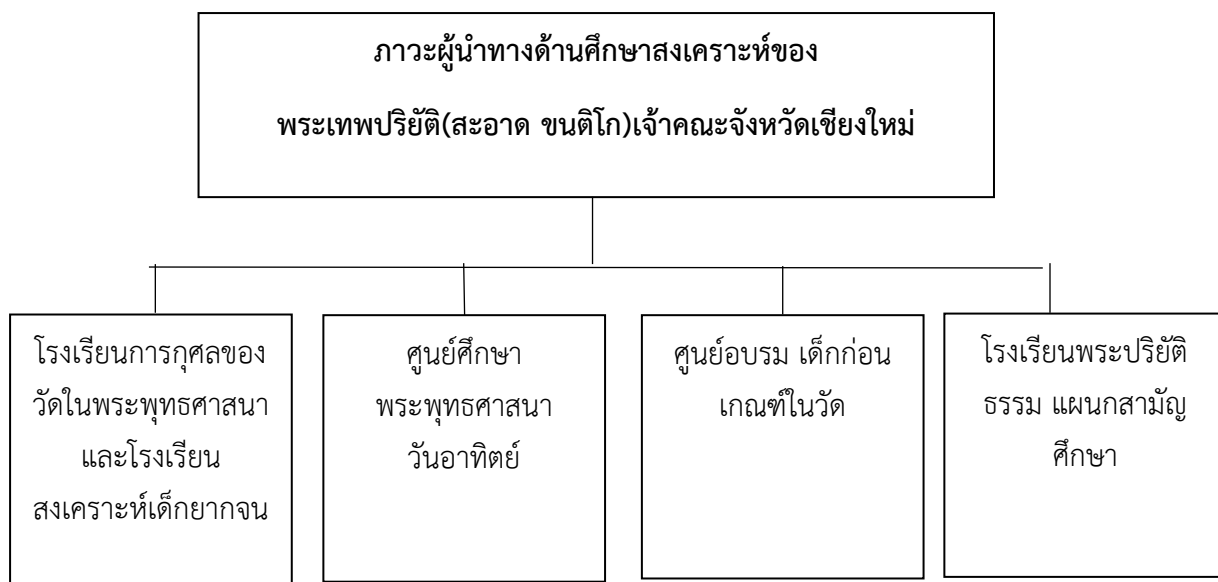
พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก)เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษา สงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติการ สงเคราะห์ให้พระภิกษุ สามเณรประชาชนและเยาวชนได้รับการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่ดี ได้แก่ การจัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ วิทยาลัยสงฆ์ทั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตลอดถึงมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน การให้ใช้หรือให้เช่าที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่นการเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่างๆ เป็นต้น และยังได้ สนับสนุนให้พระสงฆ์ได้สอนศีลธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนต่างๆ และอบรมประชาชนประจำชุมชน ต่างๆ^{๗๕}

จากภาวะผู้นำทางด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จึงสามารถสรุปได้ว่า พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุ เป็นผู้มีเป็นผู้นำ

^{๗๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๓.

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ,๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ด้านการศาสนศึกษา โดยการส่งเสริม และสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๑.๕ แสดงภาวะผู้นำการศึกษาสงเคราะห์ของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก)
เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

๔. ภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ขยายวงกว้างออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๗๖} โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้อย่างแท้จริงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกิจการอย่างหนึ่งที่มีการปฏิบัติตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันในประเทศไทยกิจการเผยแผ่พระศาสนาของวัดและพระสงฆ์ที่มีการดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีลักษณะการดำเนินการ ดังต่อไปนี้^{๗๗}

๑) การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย ได้แก่การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้านผู้อารธนาและที่อื่นๆในโอกาสต่างๆทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว

^{๗๖}พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓.

^{๗๗}สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรบุญโญ), คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

หรือเทศน์ปฐกา วิชา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแพร่ในสถานที่และโอกาสต่างๆ

๒) การเผยแพร่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบเสียงไปเผยแพร่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่หรือลงในหนังสือพิมพ์เผยแพร่

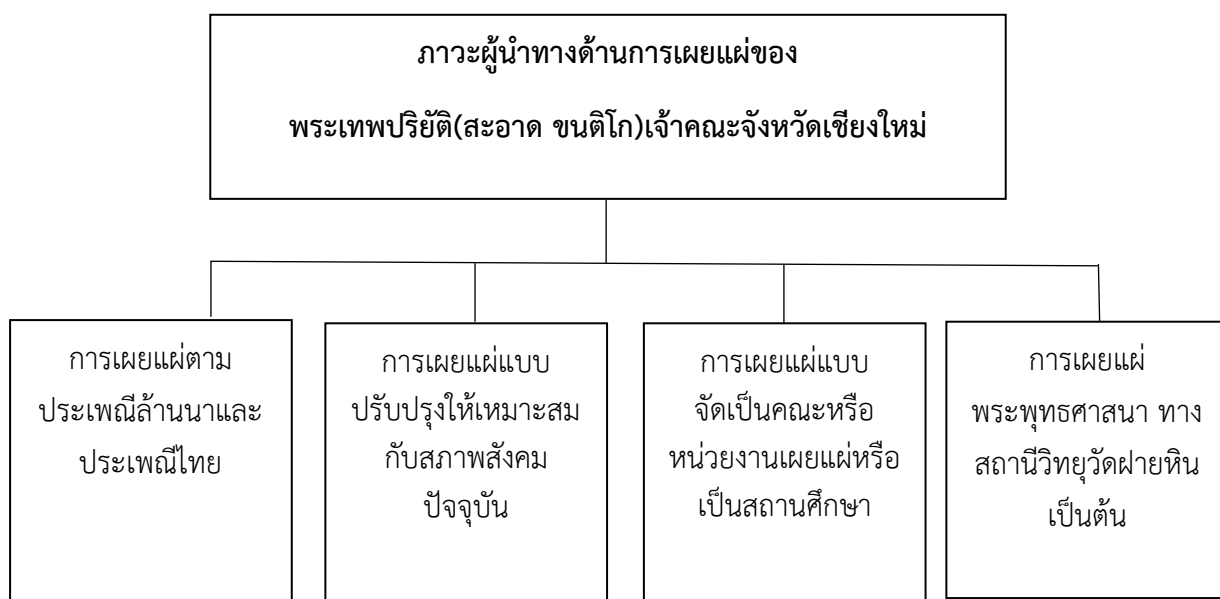
๓) การเผยแพร่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแพร่ หรือเป็นสถานศึกษา เป็นการประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวินิจฉัย

การดำเนินงานเหล่านี้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการกระจายอยู่ทั่วไปในประเทศโดยผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายพระสงฆ์ ฝ่ายรัฐบาล และประชาชนทั่วไป ในส่วนของพระสงฆ์นั้นมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้รับผิดชอบคอยควบคุมและให้การส่งเสริม ส่วนผู้ทำหน้าที่ คือ พระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการเจ้าอาวาสที่จะต้องรับผิดชอบงานด้านการเผยแพร่พระศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓) สามารถแยกออกเป็น ๒ ประการ คือ เป็นฐานะในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนดีโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นงานหลักของพระสงฆ์ ซึ่งในเขตปกครองจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการให้พระสงฆ์ได้เผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง โดยพระนักเทศน์หรือนักเผยแผ่จะต้องนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาแสดงให้ประชาชน หรือผู้ที่สนใจให้เกิดความเข้าใจและตรงประเด็นไม่ผิดเพี้ยน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารงานคณะสงฆ์^{๗๘}

จากภาวะผู้นำทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนดีโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จึงสามารถสรุปได้ว่า พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุ เป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการส่งเสริม และสนับสนุนการเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย การเผยแพร่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และการเผยแพร่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแพร่ หรือเป็นสถานศึกษา ดังแผนภาพต่อไปนี้

^{๗๘}สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนดีโก),เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ,๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

แผนภาพที่ ๑.๖ แสดงภาวะนำการเผยแผ่ของพระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัด เชียงใหม่

๕. ภาวะผู้นำด้านสาธารณูปการ

คำว่า สาธารณูปการที่นำมาใช้ในการบริหารกิจการของสงฆ์ เริ่มนำมาใช้ครั้งแรก ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในมาตรา ๓๓ ที่จัดให้ระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ ส่วนกลาง เป็นองค์การต่างๆ คือ องค์การการปกครอง องค์การการศึกษา องค์การการเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ และนอกจากนี้ก็จะกำหนดให้มีองค์การอื่นๆ เพิ่มขึ้นอีกก็ได้เมื่อประกาศ ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงปรากฏมีงานด้านสาธารณูปการในมาตราที่ ๓๗ โดยบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส “(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไป ด้วยดี”^{๗๙} การจัดการศาสนสมบัติ เป็นเรื่องที่สำคัญในงานด้านสาธารณูปการลักษณะของงานนี้ จะหมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน การศาสนสมบัติ ของวัด และกิจการอันเกี่ยวกับวัด เช่น คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบการเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ ขึ้นมาเป็นพระอารามหลวง เป็นต้น^{๘๐}

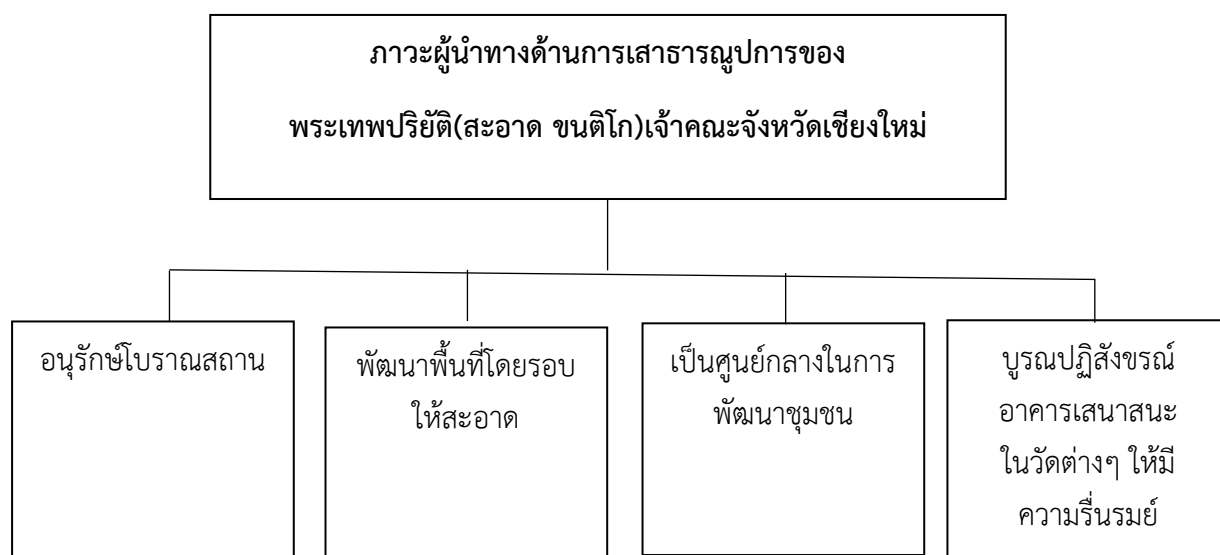
พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก)เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า การปกครอง คณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่มีทั้งพระอารามหลวง และวัดราษฎร์มีโบราณสถานที่ตั้งในเขตวัด เป็นจำนวนมาก เจ้าอาวาสต้องอนุรักษ์โบราณสถาน และพัฒนาพื้นที่โดยรอบให้สะอาด วัดต้องเป็น ศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน โดยจะต้องบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะในวัดต่างๆ ให้มีความ

^{๗๙}ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗๓.

^{๘๐}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการ พระศาสนา, หน้า ๑๑๑ - ๑๑๒.

รื่นรมย์ และชักจูงให้พุทธศาสนิกชนเข้าวัด ในงานก่อสร้างเอื้อเพื่อแผ้วถางช่วยเหลือทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายฆราวาสสม่ำเสมอ^{๘๑}

จากภาวะผู้นำทางด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สะอาด ขนติโก) เจ้าคณะ จังหวัดเชียงใหม่สามารถสรุปเป็นแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๑.๗ แสดงภาวะนำด้านสาธารณูปการ ของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

๖.ด้านสาธารณะสงเคราะห์

การสาธารณะสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ ของหน่วยงาน หรือของบุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐ หรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณะ ประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติ หรือประชาชนทั่วไปการให้การสงเคราะห์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ เกิดจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันทางสังคม โดยถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน ด้วยความเกื้อกูล เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน^{๘๒} นอกจากนั้นแล้วในการบริหารจัดการ ด้านการสงเคราะห์ของพระสงฆ์จึงเกิดจากหน้าที่ และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ที่ต้องอาศัยปัจจัยสี่ของชาวบ้านถวาย และว่าโดยสภาวะและ เหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณะธรรม และโดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ โดยมีจุดเน้นที่การให้การสงเคราะห์ทางด้านหลักธรรม หรือ

^{๘๑}สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ,๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๘๒}มานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, หน้า ๒๓๗.

ทางด้านจิตใจเป็นหลัก ดังปรากฏในสังคาลสูตรที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงหน้าที่ของสมณพราหมณ์ที่จะต้องให้การอนุเคราะห์ให้แก่กุลบุตรผู้มีอุปการะคุณแก่ตนด้วยหน้าที่ ๖ ประการ คือ

- ๑.ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
- ๒.ให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓.อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
- ๔.ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง
- ๕.อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- ๖.บอกทางสวรรค์ให้^{๘๓}

ทั้งนี้ ยังพบว่าบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยที่ได้กล่าวมานี้ เป็นที่รับทราบกันมาโดยตลอดจนเมื่อความเจริญในรูปแบบที่เป็นอารยธรรมของตะวันตกได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยในรอบ ๑๐๐ ปีมานี้ จึงทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์สูญหายไป โดยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมเมืองหลวงก่อน และค่อยขยายไปสู่ต่างจังหวัดทำให้พระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการสงเคราะห์แก่ประชาชนในรูปแบบที่แตกต่างออกไปปัจจุบันการสาธารณสุขสงเคราะห์นี้เป็นกิจการอย่างหนึ่งของคณะสงฆ์ที่กำหนดเป็นระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุม และส่งเสริมการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยดี และเพื่อการนี้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการออกข้อบังคับวางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ (มาตรา ๑๕ ตรี) สำหรับผู้ทำหน้าที่ในการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์โดยส่วนมาก คือ วัดและเจ้าอาวาส เพราะมีบทบาทเกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้าอาวาส (มาตรา ๓๗) ไว้ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่จัดการกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดีและเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์พร้อมกับให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลซึ่งงานลักษณะนี้เป็นงานด้านการสงเคราะห์นั่นเอง^{๘๔}

ลักษณะการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์ในปัจจุบันมี ๔ ประการ ดังนี้

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มิวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน หรือการตั้งมูลนิธิมุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดเองทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือชั่วคราว

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการและการนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการที่ดำเนินการเอง

^{๘๓}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๒/๒๑๖.

^{๘๔}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโน), คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๒๓.

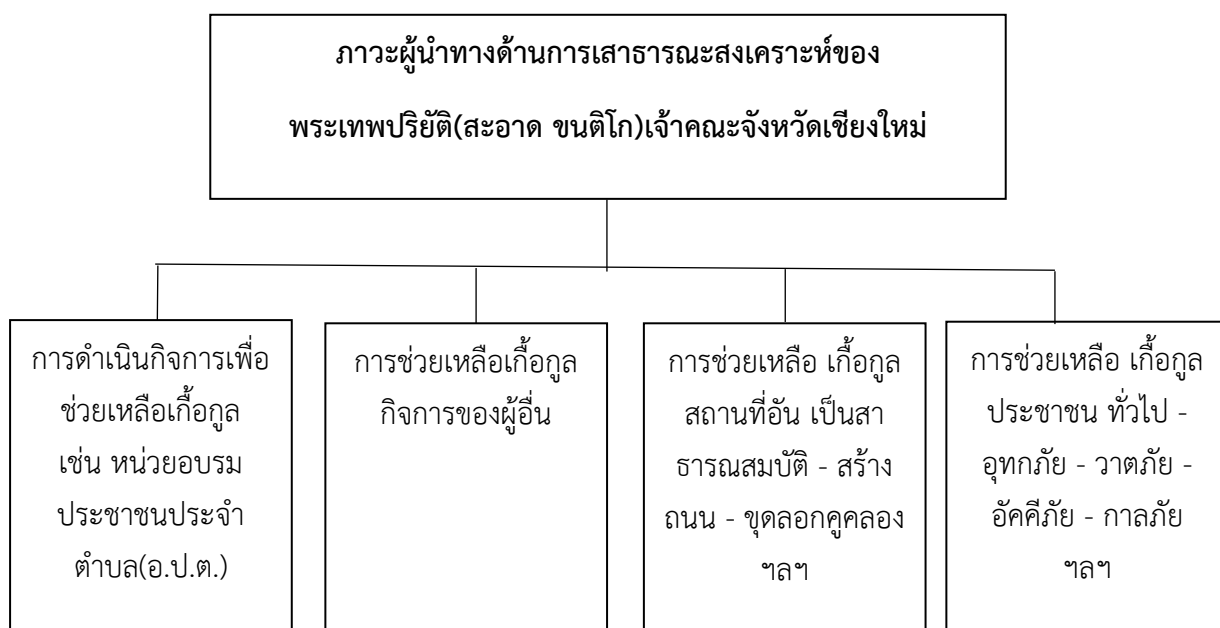
๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อื่นเป็นของสาธารณประโยชน์

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น กาลประสบอุทกภัยกาลประสบภัย มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำและชั่วคราว

พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า คณะสงฆ์ต้องไม่นิ่งดูตายเมื่อประชาชนได้รับความเดือดร้อน ต้องเข้าไปช่วยเหลือตามกำลังของตนเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนในยามลำบาก รวมไปถึงการช่วยเหลือพระสงฆ์ที่ได้รับความเดือดร้อนด้วย อย่างเช่นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่เกิดอุทกภัยในจังหวัดลำปาง แพร่ น่าน ทางคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ก็ต้องช่วยกันเยียวยาประชาชน รวมถึงพระสงฆ์ที่ได้รับประสบอุทกภัย รวมถึงได้ให้การสังเคราะห์หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน หน่วยงาน องค์กรการกุศลต่างๆ สนับสนุนในการบูรณะก่อสร้าง ศาสนสถานในวัด บริหารจัดการได้อย่างมีทิศทาง โดยกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ชัดเจน มีแผนงานหลักเกณฑ์รองรับมีผู้รับผิดชอบ มีงบประมาณ และการชักถามประเมินผลและรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ซึ่งถือว่าเป็นการเอื้อเพื่อแบ่งปันสิ่งต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จทำให้เกิดความสุขยิ่งขึ้น^{๔๕}

จากภาวะผู้นำทางด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จึงสามารถสรุปได้ว่า พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญ เป็นผู้ที่มิเป็นผู้นำด้านการสาธารณสงเคราะห์โดยการส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ดังแผนภาพต่อไปนี้

^{๔๕}สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติ(สะอาด ขนติโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ,๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

แผนภาพที่ ๑.๘ แสดงภาวะนำด้านสาธารณะสงเคราะห์ ของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนดีโก)
เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

๗. สรุปวิเคราะห์

บทสรุปวิเคราะห์ ภาวะผู้นำของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนดีโก)เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านการปกครอง พระเดชพระคุณฯ เป็นผู้นำในการจัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ การตรวจการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นมติมหาเถรสมาคม และทำการตรวจตราวัดวาอารามอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังได้จัดโครงการเพื่อยกระดับความรู้ความสามารถของพระสังฆาธิการให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยจัดการประชุมพระวินยาธิการ โครงการอบรมสอบความรู้พระกรรมวาจาจารย์

ด้านการศาสนศึกษา พระเดชพระคุณฯ เป็นผู้นำในการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี สำหรับในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พระเดชพระคุณฯ สนับสนุนการเรียน การสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลีทั่วทุกวัดในจังหวัดเชียงใหม่ และได้จัด โครงการอบรมเสริมความรู้แก่พระภิกษุในเขตการปกครองจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้สามารถเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้มากที่สุดในระยะเวลานี้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป หลังจากลาสิกขาบทแล้ว

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระเดชพระคุณฯ ได้ตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษา และทำการเพิ่มทุนการศึกษาอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังเป็นประธานในการมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนอีกด้วย

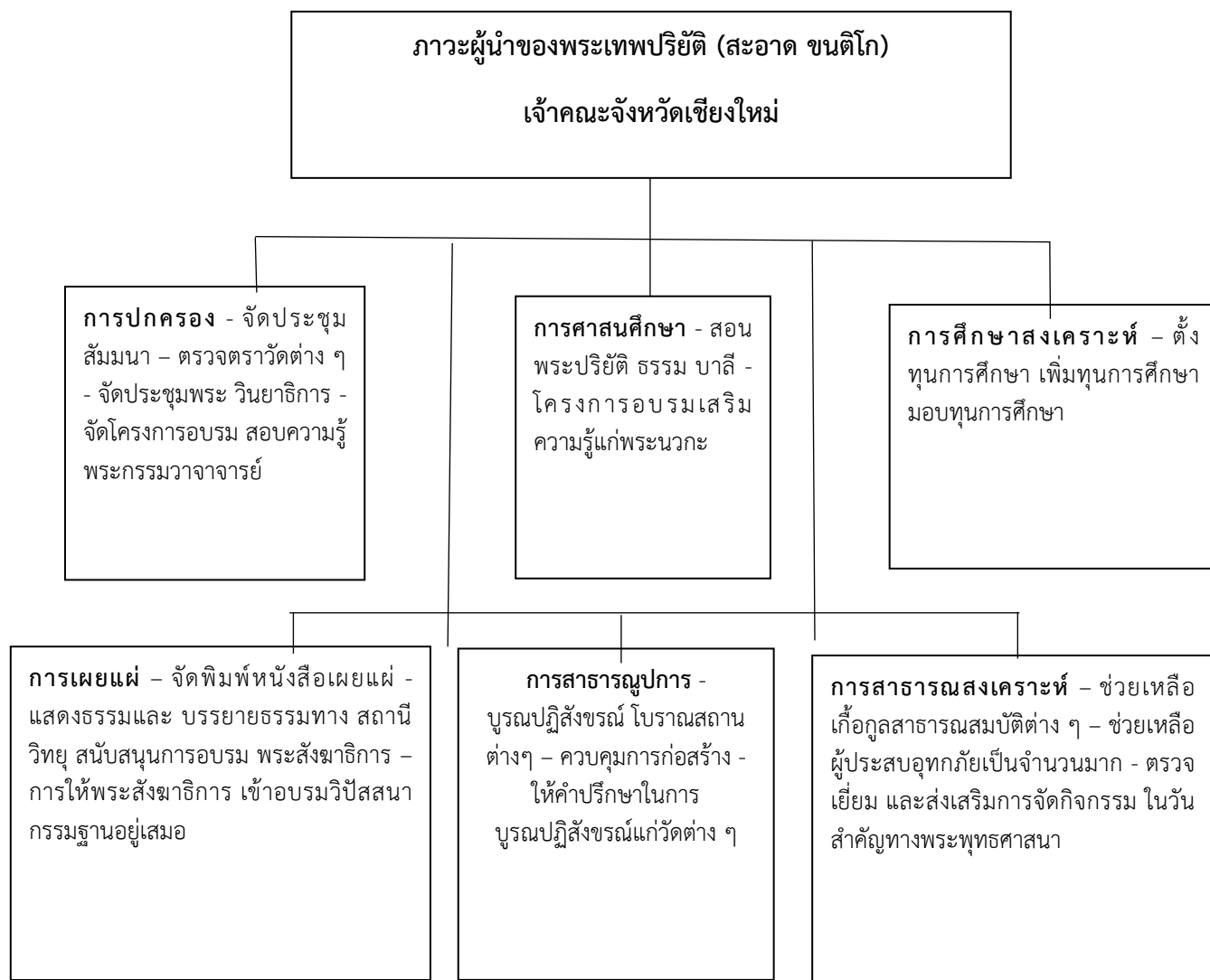
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระเดชพระคุณฯ ตระหนักดีในหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เสมอ โดยจัดทำหนังสือเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างๆ มากมาย ยังได้เป็นผู้แสดงธรรมและบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุอยู่เสมอ แม้แต่ข้าราชการ

ตามหน่วยงานต่างๆและประชาชนคนธรรมดาทั่วไปก็ยังได้บรรยายธรรมอบรมอยู่เสมอเช่นกันและยังสนับสนุนการอบรมพระสังฆาธิการ ในระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระอุปัชฌาย์ที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ โดยเน้นให้มีการเข้าอบรมทั้งความรู้ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่เสมอ

ด้านสาธารณูปการ ตั้งแต่พระเดชพระคุณฯ ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวงก็ได้เป็นผู้นำบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานต่างๆ ทั้งในเขตสังฆาวาส และเขตพุทธาวาสที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับมามีความโดดเด่นสวยงามอีกครั้งหนึ่ง เป็นที่ชื่นชมและอนุโมทนาของสาธุชนที่ได้พบเห็น อีกทั้งยังตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลการก่อสร้างและสาธารณูปการ เพื่อให้งานด้านสาธารณูปการนั้นเป็นไปตามการวางแผนที่ได้ตั้งไว้ นอกจากนี้ พระคุณพระเดชฯ ยังได้ให้คำปรึกษากับพระสังฆาธิการต่างๆ ในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดในเขตการปกครองจังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย

ด้านสาธารณสงเคราะห์ พระเดชพระคุณฯ เป็นผู้นำในการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น การจัดเป็นหน่วยอบรมประชาชนของชุมชนหรือหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น รวมถึงให้ใช้สอยพื้นที่วัดบางส่วนให้เป็นการส่งเสริมอาชีพของประชาชน นอกจากนี้ยังช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์ ทั้งนี้ยังเป็นผู้ดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ในจังหวัดลำปาง แพร่ น่าน ทั้งภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป และยังเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ณ มณฑลพิธีศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ และสถานที่ต่างๆ ตลอดถึงการตรวจเยี่ยมการจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา เป็นต้น ของวัดต่างๆ ในเขตปกครองจังหวัดเชียงใหม่

จากบทสรุปวิเคราะห์ดังกล่าว จึงนำมาดำเนินการเป็นแผนภาพเกี่ยวกับภาวะผู้นำของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนฺติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๙ แสดงบทสรุปวิเคราะห์ภาวะผู้นำ ของพระเทพปริยัติ(สะอาด ขนดีโก)
เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่